

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ В ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІУСА

Нотаріат в системі правоохоронних органів займає особливе місце. Завданнями нотаріату є посвідчення прав та фактів, що мають юридичне значення, вчинення різних дій, передбачених чинним законодавством України, з метою надання їм юридичної вірогідності (ст. 1 Закону України “Про нотаріат” 1993 р.) [1].

Значна кількість нотаріальних дій, що вчиняються нотаріусами: посвідчення правочинів (договорів, заповітів, довіреностей тощо), заходи щодо охорони спадкового майна та видачі свідоцтва про право на спадщину, свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів (аукціонів), засвідчення вірності копій (фотокопій) документів і виписок з них, справжності підписів на документах тощо (ст. 34 Закону України “Про нотаріат”), потребують застосування спеціальних знань.

Спеціальні знання широко висвітлюються в юридичній літературі вітчизняними і зарубіжними вченими (Т.В. Авер’янова, Р.С. Белкін, О.О. Ейсман, В.К. Лисиченко, О.Р. Росінська, М.Я. Сегай, В.Г. Гончаренко, Н.І. Клименко, Ю.О. Корухов, М.Г. Щербаковський, В.В. Циркаль та інші). Спеціальні знання — це система знань та навичок в галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, що набуті шляхом спеціальної підготовки або професійного досвіду.

Спеціальні знання можуть використовуватися в судочинстві як в процесуальній, так і в не процесуальній формах.

Суб’єктами використання спеціальних знань є працівники правоохоронної діяльності та судочинства. В діяльності нотаріату спеціальні знання використовуються в таких формах:

1) самим нотаріусом під час підготовки до вчинення нотаріальних дій чи безпосередньо при їх вчиненні з метою вивчення поданих документів, встановлення дієздатності осіб тощо;

2) залучення різних спеціалістів з метою отримання безпосередньої технічної допомоги в проведенні нотаріальних дій (ст. 71 КПК України і ст. 54 ЦПК України);

3) консультація спеціалістів довідкового характеру, що потребує спеціальних знань і навичок (ст. 71 КПК України і ст. 54 ЦПК України);

4) призначення необхідних видів експертиз.

1. Нотаріус використовує спеціальні знання під час вчинення нотаріальних дій, що пов'язані з засвідченням документів чи посвідченням різних правочинів. Під час ознайомлення з поданими документами і їх огляду нотаріус може виявити будь-які сліди виправлень або травлення, зміни в документах. Для усунення цих сумнівів він може звернутися за консультацією до різних спеціальних джерел або спеціалістів для надання допомоги чи призначити експертизу. Огляд нотаріусами документів під час їх прийняття чи під час вчинення нотаріальної дії, вчинення на предмет виявлення ознак підробки є по суті формою їх попереднього криміналістичного дослідження. Таке дослідження здійснюється нотаріусами самостійно без звернення за допомогою до фахівців з експертних підрозділів правоохоронних органів, котрі мають спеціальні знання в галузі техніко-криміналістичної експертизи документів.

2. Залучення спеціаліста до огляду документів для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбору зразків під час вчинення нотаріальних дій). Спеціаліст, використовуючи свої спеціальні знання і навички, звертає його увагу на зміни в документах, дає пояснення з приводу їх виникнення і значення. Такими спеціалістами можуть бути експерти-криміналісти експертних установ МЮ України або експертних підрозділів МВС України тощо.

3. Консультація — це отримання нотаріусом довідкових даних-відомостей про факти, які містяться в спеціальній літературі, довідниках, інструкціях, положеннях, статутах тощо, або потребують спеціальних знань і навичок.

4. Важливою формою використання спеціальних знань в діяльності нотаріуса є призначення судових експертиз. Основними видами таких експертиз можуть бути криміналістичні: почеркознавчі, техніко-криміналістичного дослідження документів, лінгвістичні, фізико-хімічні тощо. Призначенню криміналістичної експертизи документа має передувати виражена оцінка самим нотаріусом або ним разом зі спеціалістом всіх тих ознак, які викликали підозру в його справжності.

Інститут судової експертизи розширений у новому КПК України, закріплена змагальність експертів. Проте питання залучення експерта нотаріусом, його процесуальний статус та значення висновку експерта для вчинення нотаріальних дій є проблемним. Аналізуючи нотаріальну практику і законодавство про нотаріат [1, 2], можна зробити висновок, що нотаріус з метою встановлення достовірності документів, на яких він здійснює посвідчувальний напис, може залучати експерта.

Крім зазначених положень, спеціальних норм, які б регламентували правовий статус експерта в нотаріальному процесі, в законодавстві про нотаріат не існує. Експерт у нотаріальному провадженні не набуває тих процесуальних прав і обов'язків, які він набув би за його участі у цивільному, господарському чи кримінальному процесі. В законопроекті Нотаріально-процесуального кодексу від 19.09.2008 р. № 3197 пропонувалося на законодавчому рівні визначити правовий статус експерта, його процесуальні права і обов'язки, юридичне значення висновку, проте Кодекс був повернений на доопрацювання, оскільки суперечив чинному Закону [4].

Вважаємо, що на законодавчому рівні слід передбачити правовий статус експерта, процедури і строки залучення експерта у нотаріальне провадження, повідомлення осіб, які беруть участь у нотаріальному провадженні, документальне підтвердження направлення на експертизу, права і обов'язки експерта, можливість призначення ним різних видів експертиз. В законі слід передбачити, що після проведеного дослідження експерт надає свій висновок у письмовій формі, який направляється на адресу нотаріуса та приєднується до матеріалів нотаріальної справи і зберігається у його архіві. Такий висновок, безперечно, буде виступати засобом доказування (підставою для вчинення нотаріальної дії або відмови у її вчиненні).

Надання усних роз'яснень експертом може фіксуватися нотаріусом шляхом складання відповідного протоколу або за допомогою аудіо-, відеозапису, який буде додатком до висновку експерта і зберігається в архіві нотаріуса [3]. При вчиненні правочинів за нотаріальними справами про спадщину, купівлю або продаж нерухомого майна тощо, нотаріуси здебільшого розв'язують питання діагностичного, а не ідентифікаційного характеру. Для проведення ідентифікаційних досліджень нотаріус повинен надати експерту зразки для порівняльного дослідження. Проте нотаріуси не мають можливості збирання таких зразків. Виникає проблема відмови від проведення експертного дослідження або можливість отримання таких зразків від осіб, установ на вимогу нотаріуса. В Законі "Про нотаріат" відсутня норма, яка б передбачала порядок надання нотаріусами таких завдань для отримання зразків.

Отже, з метою усунення вказаних труднощів слід на законодавчому рівні (в Законі або в Нотаріально-процесуальному кодексі) передбачити можливість використання в діяльності нотаріуса всіх вказаних вище видів спеціальних знань (допомоги спеціаліста, його консультації і призначення необхідних видів експертиз).

Список використаної літератури

1. Закон України “Про нотаріат” від 02.09.1993 № 3425-ХІІ // *Голос України* від 05.10.1993 р.
2. Наказ Мініюсту “Про затвердження порядку вчинення “нотаріальних дій нотаріусами України” від 22.02.2012 р. № 296/5 // *Офіційний вісник України* від 07.03.2012 р., № 17.
3. *Партоленко Н.В.* Докази у нотаріальному процесі // *Актуальні проблеми теорії і практики нотаріального, цивільного, виконавчого процесу: їх співвідношення та взаємодія* / Н.В. Партоленко / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Я. Фурси. — К.: ЦУЛ, 2013. — С. 259–262.
4. *Орленко Б.М.* Проблемні питання залучення експерта в нотаріальний процес // *Актуальні проблеми теорії і практики нотаріального, цивільного, виконавчого процесу: їх співвідношення та взаємодія* / Б.М. Орленко / За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Я. Фурси. — К.: ЦУЛ, 2013. — С. 435–437.

М.Г. Щербаковский, канд. юрид. наук, доцент

Харьковский национальный университет внутренних дел

Л.П. Щербаковская, ст. научн. сотрудник

Харьковский НИИ судебных экспертиз

КОМПЕТЕНЦИЯ И КОМПЕТЕНТНОСТЬ СУДЕБНОГО ЭКСПЕРТА

Рассмотрены содержание и объем понятий “компетенция” и “компетентность” судебного эксперта. Компетенция судебного эксперта дифференцирована на процессуальную, научную, индивидуальную. Показано, что компетентность судебного эксперта имеет три уровня — базовый, личный, по конкретной экспертизе. Указаны способы установления компетенции и компетентности экспертов при проведении судебных экспертиз.

Согласно ст. 69 Уголовно процессуального кодекса 2012 г. (далее — УПК) в уголовное производство в качестве судебного эксперта можно привлечь лицо, которое обладает научными, техническими или иными специальными знаниями, имеет право в соответствии с Законом Украины “О судебной экспертизе” на проведение экспертизы. В соответствии со ст. 10 Закона Украины “О судебной экспертизе” судебными экспертами могут быть как сотрудники государственных специализированных учреждений (служб), так и специалисты, не работающие в этих учреждениях, которые имеют высшее образование, образовательно-квалификационный уровень специалиста, прошли соответствующую подготовку и получили квалификацию судебного